

Entrevista a Avel·lí Artís Gener

Tísner, amb permís de l'enterramorts

Aquesta setmana Avel·lí Artís Gener, Tísner, ha rebut un multitudinari i emocionat homenatge en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada. A punt de traspasar el llinard dels vuitanta, Tísner continua demostrant una fidelitat insubornable. A ell mateix i al país.

Ens rep al seu pis del carrer del Comte Borrell de Barcelona. "¿Que em penses tractar de vostè?", pregunta. "Sí, és clar", responem. "¿Quina ràbia!", exclama. Desconcert. "¿Per què?". "És un castellanisme horros", i ens comença a explicar l'origen etimològic del "vostè". És la primera lliçó. En seguiran unes quantes.

—Aquest homenatge que li han fet a Prada, ¿l'atribueix a la seua trajectòria literària o a la fidelitat nacional que ha demostrat al llarg de la seua vida?

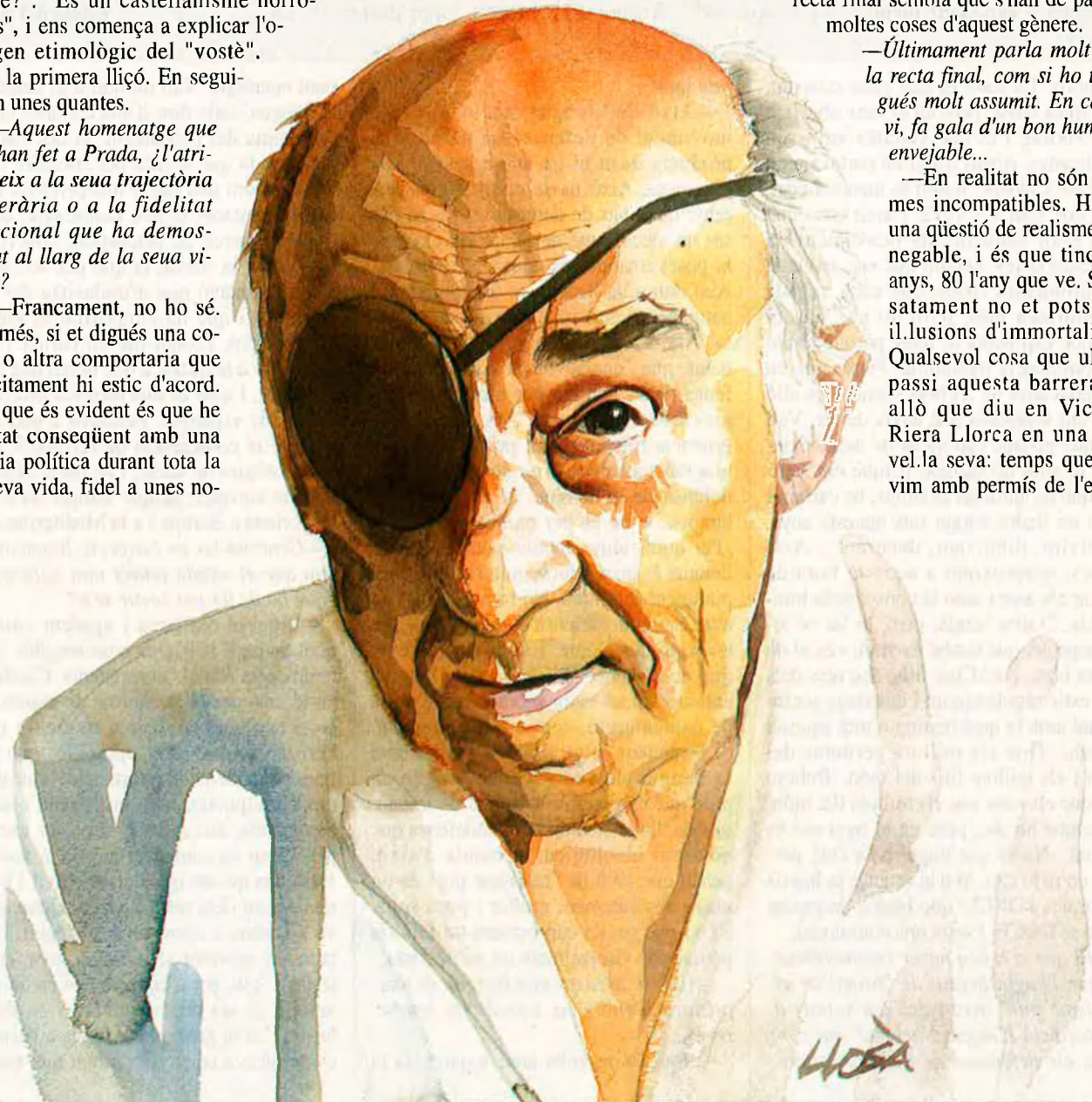
—Francament, no ho sé. A més, si et digués una cosa o altra comportaria que tàcitament hi estic d'acord. El que és evident és que he estat conseqüent amb una línia política durant tota la meua vida, fidel a unes no-

cions que m'han donat una consciència molt clara d'allà on vaig i d'allà on vinc. Ara, acceptar que l'homenatge sigui una recompensa o un premi ja em sembla

una mica desorbitat, perquè el que jo he fet no és sinó allò que el deure em deia que havia de fer. I no ho dic per falsa modèstia, perquè la sola idea de l'homenatge ja m'emociona, però en aquesta recta final sembla que s'han de passar moltes coses d'aquest gènere.

—Últimament parla molt de la recta final, com si ho tingues molt assumit. En canvi, fa gala d'un bon humor envejable...

—En realitat no són termes incompatibles. Hi ha una qüestió de realisme innegable, i és que tinc 79 anys, 80 l'any que ve. Sensatament no et pots fer il·lusions d'immortalitat. Qualsevol cosa que ultrapassi aquesta barrera és allò que diu en Vicenç Riera Llorca en una novel·la seva: temps que vivim amb permís de l'ente-

'Esto está pensativo'

Tísner manté una intensa relació amb Mèxic, on va passar un llarg exili i on ha deixat grans amistats i tres filles: Graciela, Glòria i Mireia. La Glòria és la directora de l'Escola Nacional d'Antropologia. "Es una antropòloga molt brillant", diu Tísner amb orgull. Va ser precisament amb la Glòria que Tísner va visitar, fa alguns anys, una comunitat d'indígenes, els *pame*, a l'estat de San Luis Potosí. Aquesta ètnia està en retrocés i la componen no més de set-cents o vuit-cents mem-

bres. Els *pame*, a més, no mantenen cap mena de relació amb altres col·lectivitats. Tísner recorda la conversa que va mantenir la seva filla amb el cap de la comunitat, don Chema. "Oiga señorita, ¿y cuantos semos por todos?", preguntà ell interessant-se pel nombre d'indígenes que encara queden a Mèxic. "Actualmente hay 56 etnias con lengua y costumbres perfectamente definidas", contestà la Glòria. L'indígena, desconcertat, va inquirir: "¿Etnia? esto no me dice nada... ¿qué es?". Resposta:

"pues indios autóctonos".

Un cop aclarit, el cap de la comunitat va continuar preguntant. "Pero, en gente, ¿cuantos semos?". Es referia al nombre total d'indis que queden a Mèxic. La Glòria li va contestar la xifra aproximada: "Entre seis y ocho millones. Llavors don Chema va concloure: "Esto está pensativo —en mexicà, aquesta frase és una manera de dir "això fa pensar"—... Oiga, señorita Gloria, si los seis millones nos arrejuntáramos y le hiciéramos frente al gobierno, ¿qué pasaría?". La

Glòria s'ho va pensar i li digué: "Esto está pensativo".

Tísner explica aquesta anècdota amb gran exactitud. "Aquella conversa em va quedar gravada i em va fer pensar molt. Va ser un privilegi per a mi sentir en directe com pensa aquella gent. Estan absolutament marginats, reduïts a una curiositat folklòrica, sotmesos a una explotació vergonyosa. Em va quedar gravat. ¿T'imagines que tots sis milions es revoltessin contra el govern?"

Eduard Voltas

ramorts. La frase és una mica crispant, una mica tensa, però en el fons obeeix a una veritat, i és que vuitanta anys són molts anys. Abans d'ahir en parlava amb en Pere Calders. Tenim la mateixa edat, tots dos som del 1912, i això ens dóna una gran similitud de pensament en aquestes coses. Sentim que ens assetgen els problemes físics, que cada vegada s'aguditzen més, però no ens posem tampoc cap pedra al fetge perquè tenim la consciència tranquil·la. Penso que en vuitanta anys he fet honestament tot allò que em semblava que havia de fer. Vull dir que no tinc cap mena de deute exterior ni amb mi mateix, perquè em sembla que he aprofitat el temps, he carburat com un lladre durant tots aquests anys, escrivint, dibuixant, decorant... Així doncs, m'aproximo a aquesta hora de tancar els ànecs amb la consciència tranquil·la. D'altra banda, però, hi ha un altre aspecte, que també és vital, i és el de l'altra obra, ¿oi? Cinc fills, deu néts dels que estic orgullósíssim i una dona sensacional amb la qual he tingut tota aquesta fillada. Tinc els millors germans del món i els millors fills del món. Tothom diu que els seus són els millors del món. Jo també ho dic, però en el meu cas és veritat. No és que tingui pa a l'ull, perquè no m'hi cap. Si n'hi tingués ja hauria d'entrar a l'ONCE, que hauria de passar a dir-se DOCE, i seria una commoció...

—*El que sí li deu haver commocionat és que l'hagin acusat de "practicar el feixisme pur" arran del seu suport a l'associació Llengua Nacional, que s'oposa als defensors de l'anomenat ca-*

talà light...

—Això de Llengua Nacional és un moviment de defensa. La defensa es produeix quan hi ha una agressió, una escomesa. Això passa en qualsevol terreny; quan has de defensar el pis hi poses un mecanisme de seguretat, al cotxe hi poses una alarma contra el robatori... Així doncs, la llengua se sent agredida i naturalment crea un dispositiu de defensa. Ara bé, que at diguin, i cito textualment, que "qualsevol moviment de defensa d'una llengua per motius ideològics és feixisme pur", és una incongruència tremenda. En primer lloc, per una raó fonamental: no concebeixo cap defensa de la llengua, ni cap detracció tampoc, si no és per motius ideològics. ¿Per quins altres motius podria ser? La llengua és un producte cultural, una cosa purament espiritual. No hi pot haver cap altre motiu de defensa d'una llengua que no sigui l'ideològic. I si hi és, confesso que no el conec. Si més no, la llengua entesa com un valor moral, com a mitjà de comunicació, com a fet diferencial. Si l'entem en un sentit material, com la llengua de vedella o la llengua de porc que et venen a la botiga de la cantonada, llavors entendré una defensa que no sigui ideològica. A banda d'això, penso que això de "feixisme pur" és un insult absolutament groller i poca-solta. Jo no puc ser de cap manera un feixista perquè sóc visceralment un antifeixista.

—*Així, si defensar una llengua és una postura ideològica, agredir-la també ho és...*

—Aquí és on volia anar a parar, és el

punt neuràlgic. Vull dir que si jo defenso la llengua, estic dins d'una comarca concretíssima del pensament, la del nacionalisme, la que només pot entendre Catalunya com una nació independent. Els meus detractors, doncs, també estan dins d'una comarca de pensament concreta, oposada a la meua, la que em vol subjecte a la nació que m'esclavitzava des de fa segles i que ha empastifat la meua personalitat, posant-me un carnet i un passaport a la butxaca que diuen que sóc espanyol. I això és una mentida rotunda. Jo no sóc espanyol. Pertanyo a una nació que té consciència de ser nació, característiques de nació, i de nació definidament europea, perquè sempre ha estat projectada a Europa i a la Mediterrània.

—*Centrem-ho en l'aspecte lingüístic. Diu que el català pateix una agressió, ¿què ha de fer per sortir-se'n?*

—Siguem realistes i agafem com a punt de partida l'única cosa tangible que tenim, que són els antecedents. Catalunya té una capacitat enorme de regeneració i evolució. Això em fa creure que això serà totalment episòdic, que no tindrà cap mena d'importància, i que d'aquí a cinquanta anys la llengua estarà envigorida. Ho il·lustro amb un exemple. Quan va començar la guerra només érem uns quants que dèiem segell i bústia, la gent deia *sello* i *buzón*. Quan anava a l'estanc i demanava un segell, l'estanquer, sobretot si hi havia gent, contestava "¡ah, per a enganxar-lo en un envelop!, i ara em preguntaràs on és la bústia?". I la gent que hi havia a l'estanc es revolcava per terra de tant que reien.

Això passava, però tu continuaves dient bústia i segell, i no dèies envelop perquè és una cretinada i en català es pot dir sobre. Doncs bé, en tornar de l'exili de seguida em vaig adonar d'un fet singularíssim: ¡tothom deia bústia i segell! I vacances, en lloc de *vacacions*, i menys en lloc de *menos*. ¿Què havia passat? La gent que s'havia mantingut fidel a la llengua havia incorporat mots que gairebé s'havien perdut. Crec cegament que la llengua es recuperarà, i em temo molt que d'aquí a cinquanta anys el català *light* farà pixar de riure.

MÈXIC, LA PASSIÓ

—*Ha parlat de l'exili, que va passar majoritàriament a Mèxic, com molts altres catalans. ¿Catalunya té un deute amb Mèxic?*

—Tenim un deute moral enorme. Dels pocs països que ens van ajudar durant la guerra, l'únic país que es va comportar amb una generositat total va ser Mèxic. Els altres es cobraven l'ajuda en or i per endavant. Recordo aquell memorable *Durango*, una llançadora que es va passar la guerra fent viatges continus de Veracruz a Barcelona transportant les coses més inversemblants. Quan, un cop a Mèxic, el vaig veure a Acapulco, em vaig emocionar de pensar el que aquell cony de closca de nou havia estat capaç de fer. Però no va ser només això. Mèxic ens va acollir amb els braços oberts i ens va permetre refer-nos. Aquest deute el vam anar tornant amb fidelitat i estimant el país.

—*¿Encara hi manté una relació?*

—¡I tant! Precisament hi ha una noia catalana, Pilar Sistach, que viu allà i que està preparant la traducció del meu llibre *Paraules d'Opton el vell* a la variant mexicana de l'espanyol. Aquesta és una obra d'història-ficció en què faig que els mexicans descobreixin Espanya. En escriure-la, la meua intenció va ser que quedés clar que estic convençut que en cap cas es pot justificar que un poble n'envaeixi un altre. Doncs bé, volen que aquest llibre sigui la resposta d'Amèrica Llatina al Cinquè Centenari. Penso que és molt important que aquesta resposta s'articuli al voltant d'un llibre escrit per un català. La idea és que la traducció surti publicada abans de l'octubre de 1992 en una edició simultània a quatre o cinc països.

Eduard Voltas